

(НИН, 25.06.2009)

Година 2009. није ништа мањи изазов него 1989. Србија 2009. нема Милошевића. Газиместан јој никад није био даљи. Појачава се притисак на РС. Да ли српски вођи данас одлучују рационалније? Самосталније? Да ли боље препознају „знаке времена“? Да ли ћемо проналазити бољи пут? Неће бити доброг у кризи. Али нису ни сва зла иста.

Двадесет година после највећег скупа српског народа у историји – резигнација. Нема више човека који је тада окупио Србе, нема државе у којој се то дешавало...

Али ствари су отишле и много даље. Социјализам су отплавили токови историје, али – данас је у болесничкој постељи и капитализам, светски систем који су они што су скуп на Газиместану сматрали анахронизмом – видели као једину светлу будућност. А Слободану Милошевићу, који је онда управљао мислима и емоцијама милион људи а у атмосфери сећања на судбоносни догађај од пре 600 година – после се највише замерило што у преломном тренутку није разумео „знаке времена“ и опростио се с црвеном петокраком, социјалистичким начином привређивања и идејом како ће монополарни свет и помахнитали Американци мале државе прихватати као – суверене. А могао је Милошевић да као први са Истока огласи вишестраначку демократију и што је за Запад, наравно, увек важније - приватизацију – и да одмах пожели добродошлицу мултинационалним корпорацијама које су, како је тада изгледало, „доносиле“ благостање у коме ће свако ко има две руке добити волан, свако дете кока-колу, сваки прави мушкарац „марлборо“ и „џони вокер“, даме „диор“ парфеме и „нивеа“ креме – а сви заједно „крај историје“, улазак у доба у коме неће бити ратова, беде, сувишних искушења...

Двадесет година је био довољно дуг период да – обе стране буду у праву. Они који су очекивали да Милошевић буде „Горбачов пре Горбачова“ имају аргумент да су нама после Газиместана стигли „јахачи апокалипсе“ – распад земље, крвави ратови, прогон народа, кашњење у реформама, НАТО бомбардовање, изгон из „породице цивилизованих народа“, кажњавање у Хашком трибуналу...

Ипак, у 2009. аргументи који су се у неком тренутку претежном делу јавности доимали као аксиоми делују помало суморно. И сам Горбачов се поколебао око своје „неупитне улоге“; „најбољи од свих светова“ се нашао у ситуацији коју сви пореде с драмом из 1929. а која је, у ствари, окончана тек Другим светским ратом; једна од најугледнијих светских привреда, немачка, у првом кварталу 2009. бележи пад БНД од 6,9 одсто. И то је општи тренд. Сви испотиха повећавају војне буџете и ваљда једино трговина оружјем доживљава – реалан бум.

Реч социјализам, која је 1989. шутнута на сметлиште као стара ципела, враћа се у оптицај. Карл Маркс, тих година испраћен као историјска луда, вратио се као зналац без чијих се књига не може тражити излаз из Велике кризе. Приватизацију као тамни облак данас наткриљује презрени појам – национализација. Велики поход либералног капитализма у последњим деценијама оставља свету „највећи рачун у историји“ (Economist), јавни дуг који ће, како је нађено, у десет водећих земаља порастати од 78 одсто БДП у 2007. на 114 одсто у 2014. години. Сваки грађанин, и новорођени, биће дужан 50.000 долара! Не треба сумњати какав је тај рачун за земље које су ниже на светској табели развијености. Није више непознато да се, у ствари, води одсудна „тајна битка за спас капитализма“ (Newsweek). Оптимисти и неспорни поборници тог система, а са свешћу о дубини кризе, пишу да „ћемо за неколико година, колико год сад то може звучати чудно, схватити да нам треба више капитализма, а не мање“ (Фарид Закарија). Песимисте није лако уверити.

Али тешко да све ово и 2009. даје за право Слободану Милошевићу. Јесте амерички социолог Имануел Волерстин некако у то време писао да је „рушење Берлинског зида и касније разједињење СССР-а“ погрешно еуфорично прослављано само као „колапс марксизма-лењинизма као идеолошке силе“, али „ти исти догађаји чак и више обележавају колапс либерализма и наш дефинитивни улазак у свет после либерализма“. Имануел није народни вођа. Он је могао да седи у кабинету и загледан у далеку будућност – као човек који више држи до свог интегритета него до конформизма – гледа на свет реалније од милијарди људи. Њему историја даје за право. Народни вођа води народ у свом времену, избегава тадашње невоље, мучно скупља мале поене лукаво се борећи и за – достојанство и за интегритет заједнице. „Вишак знања“ у тим пословима зна бити проблем, као и мањак.

Извесно је, ипак, и да Слободан Милошевић неће бити црн и лош као на сликама које су намалали његови противници на многим странама света. А они? Тамни тонови ће тек падати на њихове портрете. Прогонити „малог пророка пропасти“ тешко да је иког прославило, без обзира на то ко је прогоњени био. Вероватно је да ће неки од њих завршити „црњи“ и од самог Милошевића.

Оне 1989. Срби су били пред великим искушењима. После су за све грешке платили високу цену. Чувари „друштва на крају историје“ су их прогласили варварима који кваре „вечну идилу“. И – презрени су, блаћени, кажњавани, екскомуницирани (и формално!) из света, суђени пред ad hoc подигнутим судовима (само за њихов случај!); као Немцима после Другог рата, систематски су им разаране „опасне институције“, цепана нација блокадама на Дрини, подривана Црква, цепана држава – једна, друга, и ова... Требало је бити најбољи писац једне велике нације или добитник Нобелове награде да би се човек у том либералном свету усудио да јавно пита да ли је све то што се прича о том народу тачно.

Ова, 2009. је година још веће кризе. Најглобалније у историји, и вероватно, највеће. Нико од нас који данас живимо није видео нешто слично. Као епизода из хумористичке серије делују напади баналног оптимизма професионалних проносилаца добрих вести кад неки трзај берзе - огласе за крај кризе. Отров се већ излио из банака и хец-фондова и сада пустоши реалну економију, „регрутује“ милионске армије незапослених... На насловној страни великог немачког магазина наслов: Ми, деца кризе. Криза се већ расправља по друштвеним сегментима. Осећај егзистенцијалне угрожености се увлачи у сваки кутак друштва, уноси немир у сваку појединачну душу. Мучнина постаје стање. Реч прогрес, без које деценијама ниједан планер у западној цивилизацији (било либерални, било социјалистички) није започињао ниједну радњу - претвара се у страшило.

Србија 2009. нема Милошевића. Газиместан јој никад није био даљи. Појачава се притисак на Републику Српску. Да ли њени вођи данас одлучују рационалније? Самосталније? Да ли боље препознају „знаке времена“? Да ли ћемо пронаћи бољи пут? Неће бити доброг у кризи. Али нису ни сва зла иста.

Година 1989. нас је бар научила да постављамо реалнија питања. За остало ћемо видети. Биће, кад прођемо зло доба, годишњица кад ћемо моћи све да сагледамо: да ли су они који су испратили Милошевића у историју умели да делају као што су замишљали ономад кад им се његова власт чинила тако далеко и тако - свемоћном?

Буђење Србије или злоупотреба историје

Шест векова касније, данас, опет смо у биткама. Оне нису наоружане, мада и такве нису

искључене“, рекао је Слободан Милошевић окупљеном народу 28. јуна 1989. године, на прослави 600. годишњице Косовске битке. Две реченице за које су се, потом, ухватили многи као за крунски доказ о српској кривици за распад Југославије.

Укратко, цела 1989. година протекла је у знаку обележавања великог националног јубилеја. Све се дешавало у узаврелој политичкој атмосфери у Србији и СФРЈ. Увођење вишестраначја, тржишне реформе и јачање сецесионистичких тежњи. Међусобно оптуживање република за економско израбљивање, економска блокада словеначких производа у Србији, албански сепаратизам - део су најаве распада СФРЈ.

Сама прослава јубилеја схваћена је као буђење Србије пред велика искушења. Миодраг Перишић, тадашњи председник ПЕН центра Србије, рекао је на песничком сусрету у Грачаници да је за њега „Косово поправни испит читаве генерације поратних усмерењака који су мало учили“.

Нема тачних података о броју присутних на свечаности. Званични државни подаци су тврдили да је присуствовало око два милиона људи. Ројтерс је процењивао на око 600.000 посетилаца.

Прослави је присуствовао цео државни врх тадашње Југославије, од Анте Марковића и Јанеза Дрновшека до Јанеза Становника и Вељка Кадијевића.

И педесетак дипломата. Ниједан из западних земаља.